

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

10
2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 1180 sahifa, 30-oktyabr, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Salimov Oqil Umriqov, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., TDU rektori
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori
Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dotsent
Djumaniyazov Maqsud Allanazarovich, Qoraqalpog'iston Respublikasi Tabiat resurslari qo'mitasi raisi
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori
Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori
Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasida professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna SamDu IS instituti professori
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Nomozova Qumri isoyevna Geologiya fanlari universiteti "Iqtisodiy geologiya" kafedrasida dotsenti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU Ilmiy tadqiqotlar va innovatsiyalar departamenti rahbari
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU huzuridagi PKQTUMOTMXHB mutaxassis

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Qishloq xo'jaligida innovatsion xizmatlar infratuzilmasini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	8
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich , professor, Zaynutdinova Umida Djalalovna , dotsent	
O'zbekiston-Turkiya do'stligi azaliy qadryatlarimiz zaminida yashab kelmoqda.....	13
O'sman Mesten , Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya-O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari	
O'zbekistonda turizm sohasining rivojlanishini davlat tomonidan	
qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish.....	15
Akkulov Abdulaziz Uralboyevich , mustaqil tadqiqotchi	
O'zbekiston Respublikasini "Yashil" iqtisodiyotga o'tish istiqbollari. Muammolar va yechimlar.....	19
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li , doktorant	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda "Yashil" iqtisodiyotning o'rni.....	26
Sevara Yaxshimuratova Rustam qizi , assistent-o'qituvchi	
Sanoat barqarorligini ta'minlashda yashil energetikaning o'ziga xos xususiyatlari.....	29
Kadirov Abdumalik Matkarimovich	
Republikamizda "yashil iqtisodiyot"ni shakllantirishda agroxiizmatlarni	
rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.....	36
Mirzayev Q. J. , i.f.d., professor; Jonuzokov M. K. , assistent o'qituvchi	
"Yashil" obligatsiyalarni muomalaga chiqarishning nazariy va amaliy jihatlari.....	40
E. I. Nosirov , i.f.n., dotsent	
Turizm sohasidagi loyihalarni kreditlash amaliyotini takomillashtirish.....	46
Matkabulova Dilorom Xalilullayevna , PhD	
Koreya Respublikasida yashil (eko) turizmning rivojlanish yo'nalishlari va muammolari.....	51
Islomova Dilrabo Salomovna , kafedra assistenti	
Moliyaviy menejment tizimini transformatsiyalashda raqamli marketing	
samaradorligini baholashning nazariy yondashuvlari.....	55
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich , PhD, dotsent	
Samarqand viloyati ekologik turizm salohiyatidan samarali	
foydalanish asosida ekoturizm klasterlarini shakllantirish.....	62
Abduraxmanova Aqida Fayzulla qizi , i.f.b.f.d.; Axrorov Farxod Baxriddinovich , i. f. n.; Xo'jamov Bobur , tadqiqotchi	
Ichki turizmni rivojlanlantirishda davlatning o'rni.....	68
Dehqonov Burxon Rustamovich , tayanch doktorant	
O'zbekistonda turizm sohasini rivojlanishiga global trendlarning ta'siri.....	72
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich , i.f.d., professor	
Assessment of the Current State of the Market and Procedure For Lending	
to Subjects of Tourism Services of the Republic of Uzbekistan.....	79
Karimova Aziza Maxomadrizoyevna , PhD, docent; Maqsudov Orif Shakirovich , assistant	
Islomiy moliya instrumentlari (muzoraba va mushoraka) va ularni tijorat banklarida qo'llash.....	84
Madraximova Gulasal , dotsent; Safarova Nasiba , magistrant	
Mamlakatimizda "Yashil" iqtisodiyot asosida barqaror rivojlanishni ta'minlashning o'ziga xos jihatlari.....	90
Mustafaqulov Yangiboy Bo'riqulovich , Todjimamatova Mashhura Erkinovna ;	
Nurmatova Hilola A'zamovna ; Berdieva Aziza G'anisher qizi ; Egamberdieva Oydin Abror qizi	
Ways to Improve the Green Recovery in Uzbekistan by Investment and Trade.....	97
Nurbek Khalimjonov , assistant	
Evaluating the Path Towards Sustainable Tourism Development in the Republic of Uzbekistan.....	102
Khusniddin Egamnazarov	
Nexus Between Climate Change and Energy Consumption in Uzbekistan: A Time Series Analysis.....	106
Sarvar Mamasoliyev ; Shodiyor Toxirov	
O'zbekistonda mice turizmini barqaror rivojlanishida qulay infratuzilma.....	112
Xalimova F. N. , katta o'qituvchi	
Ichki turizmni rivojlantirishning ilg'or xorijiy tajribasi va uni	
O'zbekistonda qo'llashning iqtisodiy afzalliklari.....	115
Matkarimov Jahongir Shamuratovich , mustaqil tadqiqotchi	
Agroturizmni rivojlantirish orqali hududlarning barqaror rivojlantirish imkoniyatlari.....	122
Jo'rayeva Nargiza Abduvohidovna , kafedra dotsenti	

Turizm sektorida milliy hunarmadchilik mahsulotlarining rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari.....	126
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna , kafedra assistenti	
Роль религиозного туризма в экономике Узбекистана.....	132
Рахимова Дилфуза Мирзакасимовна , преподаватель	
Turistik sanoatining investitsion jozibadorligini boshqarish va samaradorligini baholash.....	139
Sa'dullayeva Gulnoza Sodik qizi , PhD	
Turizmga innovatsion texnologiyalarni joriy qilish shart sharoitlari	144
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li , doktorant	
O'zbekistonning "yashil iqtisodiy strategiyasi" va uni amalga oshirishning asosiy yo'nalishlari	147
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich , dotsent	
An Analysis of the Structure of Trade Between China and Uzbekistan	150
Cao Gang , PhD Candidate	
"Daka-Tex" MCHJ XKning marketing faolyatining takomillashtirish.....	160
Musyeva Shoira Azimovna , kafedra professori	
Mamlakat iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda oziq-ovqat xavfsizligining o'rni	164
Ibragimov G'ayrat Ablaqulovich , PhD; Shukurova Nilufar Qahramonova , tadqiqotchi;	
Umirov Islombek Furkatovich , tadqiqotchi; Tojiqulov Samandar Orufjon o'g'li , tadqiqotchi	
MDH davlatlarida chorva va parandachilik o'sish dinamikasi	169
Abidov Abdujabbor Abduxamidovich , t. f.n., dotsent	
Tijorat banklarida foiz stavkaning likvidlikka ta'siri	179
Berdiyarov Baxriddin Tavasharovich , iqtisodiyot fanlari doktori, professor	
O'zbekiston moliya bozorini jahon moliya bozoriga integratsiyalashuvining dolzarb masalalari	186
Burxanov Aktam Usmanovich , i.f.d., prof.; Xudoyqulov Xurshid Xurramovich , i.f.d., prof.	
O'zbekiston Respublikasining Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lishiga oid	191
Ruzibayev Jahongir Nodirovich	
O'zbekistonda ikkilamchi qimmatli qog'ozlar bozori hozirgi holati tahlili.....	194
Ro'ziqulov Abdimo'min Qussam o'g'li , mustaqil izlanuvchi	
Raqamli texnologiyalar orqali turizm industriyasini rivojlantirish usullari	200
R. P. Zarikeyev , mustaqil doktorant	
Korxona iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda inson resurslaridan foydalanish amaliyoti	206
Abdualimov Ashraf Qurbonaliyevich , doktorant	
Oliy ta'lim muassasalarida to'lov-kontrakt shakli mablag'lari bo'yicha xarajatlar	
va ular hisobining amaldagi holati	211
Abdujalilova Dilnoz Abdusattorovna , doktorant	
O'zbekistonda oziq-ovqat bozori nazariy tahlili.....	216
Abduraxmanova Zuxra Toxir qizi , doktorant	
Sug'urta munosabatlarini takomillashtirishning istiqbollari	221
Abdutarapova Dildora Farxodjon qizi , doktorant	
Functions of Management in Education and Its Significance	231
Akhatova Shakhnoza Akram kizi , teacher	
Qishloq xo'jaligi korxonalarini moliyalashtirishni yangicha	
usullarini o'rganishning ayrim dolzarb masalalari	235
Ametov Quvondik Mamatjanovich , mustaqil izlanuvchi	
Yog'-moy sanoati korxonalari kapitali rentabelligini oshirish yo'nalishlari.....	238
Amirzoda Hamrayev , katta o'qituvchi	
Banklararo to'lov tizimini raqamli iqtisodiyotdagi rolini oshirish choralari	244
Amonov Alisher , o'qituvchi	
Baholash faoliyatini raqamlashtirish istiqbollari.....	248
Bobirjon Aktamov , katta o'qituvchi	
Marketing xizmati samaradorligini baholashda PEST tahlil usulining ahamiyati va qo'llash imkoniyatlari	253
Boyyigitov Sanjarbek Komiljon o'g'li , katta o'qituvchi	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarining vujudga kelish zarurati, umumiy hisobotlarining tuzilishi	
va O'zbekistonning MHXSga o'tishida vujudga keladigan muammolar va ularni bartaraf etishning istiqbolli	
yo'nalishlari	259
Djurayeva Iroda Bahrom qizi , doktorant, o'qituvchi	
Samaradorlikni korxona iqtisodiyotida tutgan o'rni	265
Fayziyeva Nilufar Shuxrat qizi , PhD, katta o'qituvchi	

Avtomobil transporti korxonalarida amortizatsiya xarajatlari va uning hisobini takomillashtirish masalalari...	269
G'anibayev Ilxomjon Shokiraliyevich , doktorant	
Turistlar statistik hisobini olib borish bo'yicha xalqaro standartlar va tajribalar tahlili	275
Jumanova Zilola To'ychiyevna , doktorant	
Tijorat banklari ipotekali kreditlarining qaytuvchanlik holatini barqarorlashtirish choralari	280
Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li , kafedra o'qituvchisi	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni amalga oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish	284
M. Samiyeva , kafedra assisenti	
Assessment of the Economic Effectiveness of the Railway Transport System	288
Mannonov Shahruhmira Abdurashidovich , independent researcher	
O'zbekistonda mikromoliya tashkilotlarining iqtisodiy faoliyat samaradorligini oshirish yo'llari	294
Nazarova Muslima Nazarovna , PhD, i.f.f.d., katta o'qituvchi	
Mamlakatimizda xizmat ko'rsatish sohasini rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari	301
Odilov Dilshodjon Tulqinovich	
O'zbekistonda paxtachilik majmuasining iqtisodiy samaradorligini oshirish	307
Xoliqov Tolibjon Luptullaevich , kafedra assistenti	
Ta'lim tizimi boshqaruvida "time menejmenti" texnologiyalarini qo'llash	311
Radjabova Gavxar Umarovna , kafedra dotsenti	
Improving Trade Effectiveness Through Merchandising: Theory and Practice	316
Ravshan Aliyevich Allayorov , Associate Professor	
An'anaviy moliya tizimidagi yangi yondashuv va yechimlar	319
Abrorov Sirojiddin , PhD; Bunyod Usmonov , PhD	
Ijtimoiy fondlar va maqsadli jamg'armalar faoliyatini takomillashtirish	325
Samiyeva Gulnoza Toxirovna , PhD, i.f.f.d.	
Tikuv-trikotaj korxonalarining brend jozibadorligini marketing strategiyalari asosida oshirish	332
Sh. Sh. Ziyayeva , katta o'qituvchi	
Surxondaryo mintaqasining ekoturizm salohiyati nuqtayi nazaridan baholash	337
Soatov Yusuf Xo'jayor o'g'li , mustaqil tatqiqotchi	
Совершенствование учета неиспользованных основных средств в Республике Узбекистан	340
Усманов Фаррух Обитхонович , научный сотрудник кафедры	
An'anaviy moliya tizimining metodologik muammolari, shuningdek moliya tizimida yuz beruvchi inqirozlar va ziddiyatli vaziyatlarning yuzaga kelish sabablari	348
Xabibullayev Dadajon Ro'ziboyevich , stajor tadqiqotchi; Sindarov Fazliddin Kaxramonovich , kafedra assistenti	
Dehqon xo'jaliklarida mahsulot yetishtirish samaradorligini oshirishda tomorqa xizmati klasterlarini takomillashtirish	355
Xamrayeva Sayyora Nasimovna , kafedra professori; Ochilova Nargiza Akramovna , doktorant	
Transport xizmatlari bozorida marketing faoliyatini mexanizmlarini rivojlanishining asosiy tamoyillari	360
Nosirov Javlonbek Jamoliddin o'g'li , doktorant; Raxmatov Ziyodullo Nosirovich , dotsent	
BMT Barqaror rivojlanish maqsadlari doirasida kambag'allikni qisqartirish va oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash masalalari	363
Yusupov M. S. , PhD	
Мировые финансовые центры точки роста экономики	369
Абдуллаев Анвар Фархадович , PhD., доцент кафедры	
XX asr jadid ma'rifatparvarlari Abdurahmon Toshkandiy va Abdulla Avloniy ijtimoiy qarashlaridagi umumiylik va xususiylik	375
Abrorxon Asatulloev Asatulloevich , PhD	
Математическое обоснование вычисления моды и медианы в статистике	379
Бердикулова Ирода Райимкуловна , старший преподаватель; Усманов Шахзод Шохрухович , студент	
Yirik soliq to'lovchi korxonalar faoliyatini rag'batlantirishda soliq ma'murchiligining istiqbollari	390
G'aniyev Shaxriddin Vohidovich , i. f. d., Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich , PhD	
Sog'lomlashtirish turizmi klasterlari faoliyatida innovatsion faoliyatni boshqarishning kross-innovatsiyalar asosidagi modeli	395
G'ofurov Azizbek Umarjonovich , mustaqil tadqiqotchi	
Tijorat banklari faoliyatidagi kredit risklarini boshqarishni takomillashtirish yullari	400
J. Y. Isakov , i.f.d., professor	

Mehnat bozorining raqamlashgan iqtisodiyotdagi statistik masalalari.....	405
A. Abduvohidov , i. f.d., professor	
Davlat oliy ta'lim tashkilotlarida xarajatlar hisobini yuritish.....	407
Karayev Payzillaxon Yusufxonovich , PhD	
Актуальная ситуация в сегменте теневой экономики в Республике Узбекистан.....	412
Кошанов Абдимурат , независимый исследователь	
O'zbekistonda moliyaviy hisob va hisobotni MHXSlariga transformatsiya qilishda asosiy vositalar hisobini tashkil etish masalalari	416
Qurbonova Shaxrinov , doktorant	
Erkin iqtisodiy hududlarda investitsion faollikni oshirish masalalari.....	420
Qilicheva Kamola Muzaffarovna , mustaqil tadqiqotchi	
Mahalliy byudjetlar xarajatlari ijrosining samaradorligini oshirish masalalari (Jizzax viloyati misolida).....	425
Mamayusupov Omonulla Mamatqulovich , erkin izlanuvchi	
Sug'urtada assistans xizmatlarini takomillashtirish	433
Maxmudov A. M.	
Цифровизация бухгалтерского учета.....	439
Мирсодиқова Дилобар Дилшод кизи , самостоятельный соискатель	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini rivojlantirishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish.....	445
Nasurova Kamola Ravshanovna , PhD	
Повышение эффективности депозитной политики в коммерческих банках.....	451
Нуриллаев Рахмат Ярашевич , к.с.х.н., доцент; Нуриллаев Шердил Жамолиддин угли , магистр	
Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari	456
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
Uy-joy fondi boshqaruvini samarali tashkil etish	460
Berdiyeva Dilfuza Axatovna , PhD, dotsent	
Экономика знаний как высший ступень развития инновационной экономики	466
Хасанхонова Ноди́ра Исаметдиновна , PhD	
Kichik biznes subyektlarini samarali investitsiyalashning ilg'or xorijiy davlatlar tajribasi.....	471
Ruziyeva Dilobar Isomjonovna , iqtisod fanlari nomzodi	
Davlat-xususiy loyihalarining mazmun-mohiyati, ilmiy-nazariy asoslari	481
Suleymanov Farrux Raximjonovich , mustaqil izlanuvchi	
Комплексный анализ хозяйственно-экономической деятельности и устойчивости АО "Узавтосаноат"	487
Туйчиев Комилжон Лазизович , доцент кафедры	
Экономическая сущность и важность повышения эффективности производства каракулеводческой продукции.....	493
Тулкин Хайтмуродович Фармонов , профессор; Нуриллаев Жамолиддин Ярашевич , докторант	
O'zbekistonda tijorat banklari emission operatsiyalarining dolzarb masalalari	499
O'ktamova Nozima Narzulla qizi , PhD, kafedra dotsenti	
Инновационные методы энергосбережения как способ повышения конкурентоспособности предприятия	503
Хамдамова Гавхар Абсаматовна , к.э.н., профессор	
Hudud sug'oriladigan yerlarida suv resurslaridan foydalanish holati tahlili	508
Shoxujayeva Zebo Safoyevna , i. f.n., professor, katta ilmiy xodim	
Hududlarning moliyaviy-investitsion salohiyatini oshirishning nazariy va amaliy jihatlari	513
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi , kafedra dotsenti i.f.d.	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda xodimlar faoliyatining axborot tizimlarini samarali tashkil qilish.....	521
Yuldashev Furqat Nurilloevich , doktorant	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyoti sharoitida elektron biznesni rivojlantirish yo'llari	524
Boboqulov Sanjar Baxronkulovich , PhD; Akramov G'ayrat Otobek o'g'li , talaba	
An Analysis of Green Taxation and Its Effect on Economic Growth	530
Fayzieva Nargiza Rabimovna , PhD	
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning nazariy jihatlari	537
Qurbonov Jasurbek Pozilovich , kafedra dotsenti	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm industriyasining rivojlanishi va istiqboli	540
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich , PhD, kafedra dotsenti	

O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ boshqaruvining baholash usullarini tahlili.....	544
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna , mustaqil tadqiqotchi	
Markaziy Osiyo davlatlarida rekreatsiya turizmi.....	548
Shaymanova Nigora Yusupovna , doktorant	
Korxona investitsiyalari xususidagi ilmiy-nazariy yondashuvlar va qarashlar evolyutsiyasi.....	552
Eshqo'ziyev Oxunjon Oybek o'g'li , doktorant	
O'zbekiston sanoatining rivojlanish tendensiyalari, muammo va yechimlari.....	559
Shavqiyev Erkin , i. f. n.	
"Yashil iqtisodiyot"ga o'tish zaruriyati, dastaklari va uning o'ziga xos tamoyillari	565
Berdiyorov Baxtiyor Sodiqovich , kafedra dotsenti	
Innovatsion faoliyatni rivojlantiruvchi omillar va ulardan samarali foydalanish yo'nalishlari	571
Ashurov Maxammadjon Sotvoldiyevich , i.f.n., kafedra dotsenti	
Ijtimoiy tarmoqlar analitikasi.....	576
S. Qulmatova , PhD, dotsent	
Analysing the Functioning of Enterprise Management in the Context of Institutional Reforms	581
Kurpayanidi Konstantin Ivanovich , Professor	
Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi samaradorligini baholash	586
Ruxsatova Rushana O'ktamovna , erkin tadqiqotchi	
Soliq tushumlarini prognozlashtirish modellarini qurishning klassik va intellektual usullari.....	593
Narmanov Ulug'bek Abdugapparovich , PhD; Maqsudov Azamat Maqsud o'g'li	
Kompaniyani samarali boshqarishda marketingning o'rni va uning tamoyillarini qo'llash istiqbollari.....	598
Usmonova Dilfuza Ilhkomovna , kafedra dotsenti	
Экономическая безопасность и факторы влияющие на неё.....	602
Абдишукуров Шерзод Шавкат угли , научный сотрудник	
Oliy ta'lim muassasalarining moliyaviy manbalari bo'yicha xarajatlar hisobi va uni takomillashtirish.....	608
Artikov Kurbonazar Amonovich , mustaqil ilmiy tadqiqotchi	
Innovatsion iqtisodiyot sharoitida inson kapitaliga yo'naltirilgan investitsiyalarning ahamiyati.....	614
Asamxodjaeva Shoira Shukurullaevna , katta o'qituvchi	
Перспективы развития инноваций и роль стартапов: зарубежный опыт, проблемы и решения.....	618
Ачилова Ширин Шавкат кизи , старший преподаватель	
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarni kreditlashda garov ta'minotini takomillashtirish	622
Bazarova Nigora Ravshanovna , kafedra dotsenti	
Sug'urta tashkilotlari investitsiya faoliyatini boshqarish masalalari	627
Kenjayev Ilhom G'iyozovich , iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)	
Organizational Factors Influencing Leadership Styles and Procurement Outcomes	632
Saidakhmedov Islomjon Uligbekovich , Scientific researcher	
Tijorat banklari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish yo'llari	637
Mirpulatova Luiza Mansurovna , doktorant	
Tijorat banklarining tadbirkorlik subyektlarini kreditlash metodologiyasining ekonometrik tahlillari.....	642
Norov Akmal Ruzimamatovich , DSc, kafedra professori	
Tijorat banklarida kreditlash amaliyotini takomillashtirish yo'llari	649
Norova Nozima Nabiyeвна , katta o'qituvchi	
Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari	657
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
Jahondagi kuzatilayotgan globallashtirish va tabiatdagi o'zgarishlar oqibatida kelib chiqayotgan turli xatarlardan himoya qilishda sug'urta tashkilotlari oldida turgan vazifalar ("O'zbekinvest" EISK AJ misolida).....	661
Sayfullo Mirzoyev	
International Experiences on Restoration of Financial Stability Through Indicators in Commercial Banking Sector	666
Solijonova Muxlisa Azamatovna	
Pensiya yoshining pensiya ta'minoti tizimiga ta'siri.....	668
Tursunov Jaxongir Pulatovich , DSc	
Mamlakat iqtisodiyotini islom moliya instrumentlari orqali rivojlantirish istiqbollari.....	673
Xalikov Ulug'bek Rustamovich , PhD	
Sug'urta kompaniyalari va tijorat banklari integratsiyalashuv jarayonini zarurligi va ahamiyati.....	678
Xudoyberdiyeva Sadoqat Abdumannonova , mustaqil izlanuvchisi	

Qishloq xo'jaligi korxonalarini davlat tomonidan qo'llab quvvatlashning innovatsion menejment tamoyillari...	683
Shaniyazova Zamira Oralbayevna , PhD	
Тенденции развития жилищного строительства.....	688
Алиева Зилола Маматвалиевна , доцент кафедры	
Tadbirkorlik subyektlarini moliyalashtirishning innovatsion usullari.....	692
Shakirova Nigora Axralovna , kafedra dotsenti v.b.	
Nodavlat notijorat tashkilotlari mablag'larining shakllanishi va nazorat qilinishi.....	698
Xusanov Nishonboy Abdusattarovich , filologiya fanlari doktori, professor	
Спиртные напитки - вред здоровью	702
Кариева Халима Икромжоновна , старший преподаватель кафедры	
Importance of Social Infrastructure Development in Rural Areas	706
Munisa Alimova	
Davlat xizmatida agile loyiha boshqaruvi texnologiyasidan foydalanish	709
Ishaqova Zebo Murodovna , f.f.n. (PhD), tadqiqotchi	
Korxonalar moliyaviy tahlilining ahamiyati	714
Karimov Eminjon Gapardjonovich , doktorant	
Рекреация как основа духовно-культурного возрождения нации и социально-экономического развития страны	716
Алимова Гузал Алишеровна , Доктор философии (PhD) по экономическим наукам	
Развитие тепличного плодовоовощеводства и создание в отрасли цепочки добавленной стоимости Республики Узбекистан.....	722
Дурманов Акмал Шаймарданович , PhD, доцент кафедры	
Oliy ta'lim muassasalarida ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirishning innovatsion usullari.....	734
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li , DSc, mustaqil izlanuvchi	
Роль виртуальных банков в развитии экономики Узбекистане.....	738
Каримов Нарбой Ганиевич , доктор экономических наук; Ниязметов Мансур Рустамович	
Xotin-qizlarni ish bilan ta'minlashga ko'maklashish imkoniyatlari	742
Xayitov Abdimannon Buxarovich , iqtisod fanlari nomzodi	
Maxsus iqtisodiy zonalar: mazmun-mohiyati, ulardagi investitsiya muhitini yaxshilash	748
Ja'sur Umirzoqov Artiqboy o'g'li , PhD, dotsent	
Современные тенденции формирования системы критериев рабочих мест в условиях экологизации экономики	754
Ходжаева Нодирахон Абдурашидовна , PhD, профессор	
Yangi O'zbekistonda xizmatlar sohasi – mamlakat taraqqiyotining drayveri	760
Yusupov Muxamadamin , kafedra dotsenti	
Oliy ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlarning zarurati	767
Anvar Bazarbayevich Gafurov , PhD (i.f.f.d)	
Kichik sanoat zonalaridagi korxonalar raqobatbardoshligini oshirish.....	774
Shodmonqulov Kamoliddin Murodillayevich , kafedra dotsenti v.b.	
Pensiya yoshining pensiya ta'minoti tizimiga ta'siri.....	778
Tursunov Jaxongir Pulatovich , DSc	
Tibbiy sug'urtada innovatsiyalar va IT-texnologiyalarning qo'llanilishi	784
Xalikulova Gulzada Tadjimuratovna , PhD, kafedra dotsenti	
Improvement of Scientific Methodological Bases of Innovative Management of Higher Education Institutions.	789
Gafurova Dilshoda , PhD	
Leveraging Public-Private Partnerships for Strategic Investment Financing	793
Yakubova Samira , PhD	
Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida banklarning o'rni.....	797
Adilova Zohida Ikromjonovna	
Turistik resurslarning salohiyatdan samarali foydalanishning nazariy asoslari	801
Alimardonova Zebuniso Mamarajabovna , mustaqil izlanuvchi	
Respublikamizda qimmatli qog'ozlar bozorini raqamlashtirishning o'ziga xos jihatlari	805
Xojiyev Jaxongir Dushabayevich , kafedra dotsenti v.b.	
Исследование алюминиевого порошка как строительный материал	809
Шарипова Мадина Конгратбаевна , преподаватель	
Bank tizimi samaradorligini oshirishda chakana bank xizmatlarining o'rni.....	812
Raxmatov Temur Sotiboldiyevich , PhD	

Lizing faoliyatini kreditlashda anderraytingdan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari	818
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Milliy moliya bozorini rivojlantirish xususidagi ilmiy-nazariy qarashlar	824
Burxanov A. U. , i.f.d., professor, Muratov Amir Timur ug'li , talaba	
Iqtisodiyotda yashil innovatsiyalarni joriy etishni konseptual asoslari.....	829
Ruzibayeva Nargiza Hakimovna , kafedra dotsenti	
Цифровизация страховых претензий является основным механизмом развития страховой отрасли.....	835
Узакова Камола Бехзодовна , ассистент кафедры	
O'zbekiston va MDH mamlakatlari soliq tizimining qiyosiy tahlili	839
Bobomurotova Manzura Panji qizi , mustaqil tadqiqotchi	
Soliq ma'muriyatchiligi tizimida samarali soliq nazoratini tashkil etish masalalari.....	845
Poyonov Bobir Bekmurod o'g'li , Bobomurotova Manzura Panji qizi , mustaqil tadqiqotchilar	
Banklarda aktivlar portfellarining zamonaviy holati	851
Murodova Mohigul Chori qizi , katta o'qituvchi	
Vaqtni boshqarish texnologiyasidan foydalangan holda talabalarining o'quv faoliyatida o'zini o'zi tashkil etishini rivojlantirish muammosini o'rganishning nazariy asoslari.....	855
Otajonova Maftuna Sultonmurodovna , tayanch doktorant	
Kredit-modul tizimida talabalarining mustaqil ishini rejalashtirish va tashkil qilish	859
Ustadjalilova Xurshida Aliyevna , p. f. n.	
Erkin iqtisodiy hududlarga investitsiyalarni jalb etish innovatsion taraqqiyot omili sifatida	863
Sheraliyeva Saida Azatovna , katta o'qituvchi	
Paxta-to'qimachilik klasterlari mahsulotlari eksportini motivatsiyalash mexanizmi	868
Mansurov Saidxo'ja Kamalovich , tayanch doktorant	
O'zbekiston Respublikasida soliq tavakkalchiligini boshqarishning hozirgi zamon muammolari.....	875
Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich , mustaqil izlanuvchi	
Modern Methods of Tax Control: Analysis, Problems and Solutions.....	879
Ergasheva Malikakhon , Independent researcher	
Iqtisodiyotni raqamlashtirish mehnat bozorida bandlik darajasini oshirish omili sifatida.....	884
Amanov Otabek Amankulovich	
Tashqi savdo – statistik o'rganishning obyekti sifatida.....	888
Ergashev Mirjon Yorqin o'g'li , tayanch doktorant	
Nodavlat notijoart tashkilotlarida maqsadli tushumlarga doir ishchi schotlarni takomillashtirish.....	893
Ne'matov Oybek Ismatullayevich , PhD	
Kichik biznes subyektlarida marketing strategiyasini qo'llash va uni takomillashtirish	897
Saidaxmedova Nodira Ilxamovna , DsC	
Библиометрический анализ области знаний налогового администрирования.....	902
Bokhodir Isroilov , Doctor of Economics, Boburshokh Ibragimov , PhD	
Soliq qarzini undirish amaliyoti va uni tartibini takomillashtirish tahlili.....	909
Raximova Shaxlo Rajapboyevna , mustaqil tadqiqotchi	
Dorivor o'simliklarni yetishtirish va qayta ishlashda davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning ahamiyati.....	915
Xo'jaqulova Nigora Rustamovna , PhD	
Davlat byudjeti daromadlarini shakllantirishda soliqlarning ta'sirini boshqarish	922
Maxmudov Anvarjon Maxmudovich , mustaqil izlanuvchi	
O'zbekistonda tijorat banklarining investitsion faoliyatining ekonometrik tahlili	930
Achilov Uyg'unjon Ulug'bekovich , dotsent	
Семья и ее роль в воспитании молодежи.....	935
Зайналов Жахонгир Расулович , профессор, Бердикулов Журабек , ассистент	
Don mahsulotlari korxonalarida ishlab chiqarish xarajatlarining boshqaruv hisobi, audit va tahlil qilishga oid tadqiqotlarga doir mulohazalar.....	938
Nosirov Ilhom Abbosovich , i.f.d., Abdilalimov Akmaljon Obidjanovich , mustaqil izlanuvchi	
Повышение эффективности маркетинговой деятельности издательско-полиграфических компаний..	943
Холмирзаева Феруза Абдуллаевна	
Совершенствование учета качества в предприятиях по хранению и переработке зерна.....	949
Холбеков Расул Олимович , доктор экономических наук, профессор	
Mamlakatimizda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashning zamonaviy yo'nalishlari.....	956
Axmedova Nafisa Amriddin qizi	

Iste'molchilarga yo'naltirilgan marketing strategiyalarini takomillashtirish.....	962
Ruziyeva Shaxlo Raupovna	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda ichki auditni tashkil qilishning nazariy asoslari	968
Maxmudova Sharifa Elmurodovna , tayanch doktorant	
Tijorat banklarining chakana xizmatlari va ularga ta'sir etuvchi omillar	972
Xudayarova Xurshida Abdunazarovna , PhD	
Xalqaro lizing munosabatlarini rivojlantirish va zamonaviy texnologiyalarni joriy etishda uning rolini oshirish	978
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Raqamli banklar faoliyatini tahlil qilish (Tinkoffbank misolida).....	983
Nabiyeva Feruza Odilovna , tayanch doktorant, Parpiyeva Ra'no Abdurasulovna	
Пути организации инновационных процессов в Узбекистане	988
Насиров Дилшод Фарходович	
Цифровизация банков: риски и стратегии управления финансовыми активами в цифровой эпохе.....	992
Кодиров Бобур Абдулбори угли , магистр	
Tijorat banklari depozit bazasini optimallashtirish masalalari	1000
Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li	
Tijorat banklari operatsion xarajatlarini optimallashtirishning ayrim jihatlarini	1005
Sayfullayev Sirojiddin Soli o'g'li	
Bank kapitali barqarorligini oshirishda iqtisodiy mexanizmlardan foydalanish holati.....	1010
Vasiyev Alisher Samiyevich	
O'zbekistonda fiskal va monetar siyosatni muvofiqlashtirish amaliyotining institutsional tahlili	1014
Hakimjon Hakimov	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari kredit foiz stavkasini muvofiqlashtirish masalalari	1019
Umurzoqova Adiba Ochilovna	
Korxonalarining investitsiya faolligini ta'minlashda soliq rag'batlarining samaradorligini oshirish	1024
Ilyasova Barno Axmadovna , mustaqil tadqiqotchi	
Xitoy sug'urta bozorida onlayn sug'urta xizmatlar tahlili.....	1028
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich , Iqtisodiyot fanlari falsafa doktori (PhD)	
Ayrim rivojlanayotgan davlatlarda innovatsion bank xizmatlarining rivojlanish tendensiyalari	1033
Maxmudova Muxlisa Qodirjon qizi , PhD	
Soliq ma'muriyatchiligi faoliyati samaradorligini matematik simulyatsion modelashtirish.....	1041
Artikov Ne'matulla Abdusalamovich	
O'zbekistonda akademik mustaqillikni qo'llab-quvvatlash: 2022-yilgi AFI tadqiqotidan olingan tushunchalar va ilmiy istiqbollar	1046
Yuldashev Feruz Isroil o'g'li , tayanch doktorant	
Mintaqaviy rivojlanishdagi nomutanosiblikni tartibga solish funksiyalari.....	1052
Mullabayev Baxtiyarjon Bulturbayevich , iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori	
Tijorat banklarining innovatsion marketing strategiyasi samaradorligini oshirish yo'llari	1058
Tadjibayeva Nigora Gulomjonovna , mustaqil tadqiqotchi	
O'zbekistonda oliy ta'lim tizimini rivojlantirishning marketing strategiyasi va uning amal qilish mexanizmi	1064
Muxtorova Umida Karimovna , katta o'qituvchi	
Аспекты здоровья и питания: влияние продукции животноводства на устойчивые и здоровые рационы	1070
Нуриллаев Рахмат Ярашевич , к.с.х.н., доцент	
Роль платежных систем в функционировании электронной коммерции	1075
Бабаева Гузаль Яшиновна , доцент кафедры	
Oilaviy biznes bo'yicha jahon amaliyoti tahlili	1081
Toshpo'latov Murodulla Sobirjon o'g'li	
Milliy iqtisodiyotda sanoat tarmog'ining tutgan o'rni.....	1086
Jo'rayev Dilshod Maxmudjonovich	
To'qimachilik sanoat korxonalarida marketing strategiyasi.....	1091
Tillyaxodjayev Azizxon Aloxonovich , iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)	
Mamlakatimiz iqtisodiyotini rivojlantirishda tashqi iqtisodiy savdoning ahamiyati.....	1095
Ibodullayev Abror Axrorovich , dotsent, Gulov Ma'ruf G'ayrat o'g'li , Muxtorov Ilhom Avazjon o'g'li , talabalar	
The Impact of Corporate Monopolies on Market Competition and Economic Health	1100
Nimatullayev Khondamir Tursunboy ugli , Avazov Ilkhom Ravshanovich	

Проблемы и перспективы зеленой экономики в Республике Узбекистан	1104
Тураева Адиба Икрамовна , старший преподаватель кафедры	
Quantifying the Return on Investment for Businesses in Adopting Green Construction Practices	1109
Gulsarakhon Muhammadyoqub kizi Ostonakulova , DSc	
Ishlab chiqarish tafovutining markaziy bank monetar siyosati qarorlariga ta'siri	1117
Duskobilov Umidjon Sharofiddinovich , PhD	
Iqtisodiyotni globallashuvi sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlar barqarorligining nazariy metodologiyasini takomillashtirish.....	1122
Kalandarova Nargiza Narimanovna , PhD	
Aksiyadorlik jamiyatlarining fond birjalarida listingdan o'tish tartibi va mamlakatimiz amaliyoti.....	1128
Narimonov Sayfullaxon Sunnatillo o'g'li , tayanch doktorant	
Hududlar moliyaviy barqarorligini ta'minlashda investitsiya jozibadorligini oshirishning nazariy jihatlari	1135
Sunatullayeva Shaxnoza Xurshid qizi , tayanch doktorant	
Kichik biznes uchun muqobil moliyalashtirish manbalari va vositalari: xorijiy tajriba.....	1142
Xolikov Sarvar Xayitbayevich	
O'zbekistonning elektron tijorat strategiyasi: xorijiy bozorlarda raqobat qilishning asosiy yo'llari.....	1153
Baymuradov Shoxrux Maxmudovich , PhD	
Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishda marketingning roli.....	1158
Eshmirzayev Faruddin Ilxomjonovich , tayanch doktorant, Salimova Zaxro Sobirjon qizi , magistr	
Barqaror rivojlanish konsepsiyasini tadqiq qilish yondashuvlari tahlili.....	1164
Xasanova Nasiba Nazar qizi , tadqiqotchi	
Oziq-ovqat mahsulotlari bozorini rivojlantirishda marketing tadqiqotlari metodologiyasi	1170
Meyliyeva Dilnoza Boboniyoz qizi	
Концепция маркетинговой стратегии развития региона и ее теоретические основы.....	1176
Холмуротова Диёрахон Ибрагимовна	

O'ZBEKISTONNING ELEKTRON TIJORAT STRATEGIYASI: XORIJIY BOZORLARDA RAQOBAT QILISHNING ASOSIY YO'LLARI

Baymuradov Shoxrux Maxmudovich
PhD, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqola O'zbekistonning elektron tijorat sohasida xorijiy bozorlarda muvaffaqiyatli ravishda raqobat qilishning asosiy yo'llarini va strategiyalarini bayon qiladi. O'zbekiston hududidagi kompaniyalar uchun xorijiy bozorlardan muvaffaqiyatli foydalanish, yangi bozorlar va mijozlar bilan samarali ish olib borish haqida ma'lumotlar maqolada ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: elektron tijorat, strategiya, xorijiy bozorlar, raqobat, ijtimoiy tarmoqlar, innovatsiyalar.

Abstract: This article describes the main ways and strategies for successfully competing in foreign markets in the e-commerce sector of Uzbekistan. Information about the successful use of foreign markets for companies in the territory of Uzbekistan, effective work with new markets and customers is presented in the article.

Key words: e-commerce, strategy, foreign markets, competition, social networks, innovation.

Аннотация: В данной статье описаны основные пути и стратегии успешной конкуренции на внешних рынках в секторе электронной коммерции Узбекистана. В статье представлена информация об успешном использовании зарубежных рынков для компаний на территории Узбекистана, эффективной работе с новыми рынками и клиентами.

Ключевые слова: электронная коммерция, стратегия, зарубежные рынки, конкуренция, социальные сети, инновации.

KIRISH

O'zbekistonning elektron tijorat sohasidagi muvaffaqiyatli natijalarga erishishi xorijiy bozorlarda o'z mavqeyini yanada mustahkamlashi va moliyaviy foyda olish uchun eng muhim strategiyalardan biri hisoblanadi. Bugungi globalizatsiya davrida, har bir kompaniya o'z mahsulotlarini yoki xizmatlarini dunyo bozorlarida muvaffaqiyatli tarzda sotish uchun strategik rivojlanish chora-tadbirlarni ko'rib chiqmoqda.

O'zbekistonning xorijiy savdo sohasidagi integratsiya va kompetentlikni oshirishda ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish, innovatsion texnologiyalarni qo'llashga yaxshi samara beradi. Mijozlar bilan yetakchi aloqalar o'rnatish, xorijiy investitsiyalarni jalb etish va marketing asoslarini doimiy rivojlantirish bilan birga, kompaniyalar elektron tijorat orqali xorijiy bozorlarda o'z ta'sirini kengaytirishadi. O'zbekistonning elektron tijorat sohasida yangi imkoniyatlardan foydalanishda eng muhim bo'lgan tavsiflar va ko'rsatkichlar mamlakatimizdagi korxonalar xorijiy bozorlarda o'rnini mustahkamlash va dunyo bozorlarida muvaffaqiyatli foydalanish uchun yangi strategiyalarni rivojlantirishlari mumkin.

ADABIYOTLAR SHARHI

Elektron tijorat - internet va mobil ilovalardan foydalanish va tranzaksiya qilish uchun mobil qurilmalarda ishlaydigan brauzerlar biznesidir. Rasmiy ravishda, tashkilotlar va jismoniy shaxslar o'rtasida raqamli yoqilgan tijorat operatsiyalari hisoblanadi ^[1].

AQSH olimlari A. Summer va Gr.Duncan elektron tijorat haqida shunday ta'rif berishgan: Elektron tijorat – bu subyektlar o'rtasidagi munosabat elektron tarzda (Internet texnologiyalarni qo'llagan holda) amalga oshadigan biznes jarayonning ixtiyoriy shaklidir. Bu tushunchaning mohiyatiga ko'ra, olimlar tomonidan ta'rif o'sha paytdagi internet tarmog'ini rivojlanish tendentsiyalariga mos keladi. 1999-yillarga kelib internet savdo tushunchasi kirib keldi. A. Summer va Gr.Duncan fikricha elektron savdo – biznes tranzaksiyasining butun sikli yoki uning bir qismi elektron tarzda amalga oshadigan tovar yoki xizmatlarni xarid qilish va sotish jarayonidir.

Elektron tijorat tushunchasining paydo bo'lishi 1948-yilda G'arbiy Berlin kerakli material – texnik xomashyo bilan ta'minlash uchun G'arbiy mamlakatlar tomonidan bunyod etilgan avia ko'priki tashkillashtirish ishlarida qo'llanilgan amaliyot bilan bog'lanadi. Ushbu ko'priki deyarli 11 oy faoliyat ko'rsatib, shahar ehtiyojlari to'g'risida juda tez va aniq ma'lumotlar uzatilishini talab qilgan ^[2].

Elektron tijorat davrining boshlanishini 1960-yil deb hisoblash mumkin, American Airlines va IBM reyslarda o'rindiqlarni bron qilish tartibini avtomatlashtirish tizimini yaratishni boshlaganida – SABRE (Semi-Automatic Business Research Environment – tijorat tadqiqotlari uchun yarim avtomatik uskunalari) ^[3].

O'zbekistonda elektron tijoratni rivojlantirish va qulay shart-sharoit yaratib berish maqsadida 2004-yil 29-aprelda O'zbekiston Respublikasining "Elektron tijorat to'g'risida gi 613-II-sonli Qonuni qabul qilingan. Qonun 14 moddadan iborat bo'lib, u O'zbekistonda elektron tijoratni rivojlantirish uchun huquqiy asos bo'lib xizmat qiladi. Shuningdek, ushbu Qonunning 3-moddasida elektron tijorat to'g'risida quyidagicha ta'rif beriladi.

Elektron tijorat – Axborot tizimlaridan foydalangan holda amalga oshiriladigan, tovarlarni sotish, ishlarni bajarish va xizmatlar ko'rsatishga doir tadbirkorlik faoliyati elektron tijoratdir ^[4].

Hozirgi kunda O'zbekistonda elektron tijoratni rivojlantirish strategiyasi qator chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. O'zbekiston elektron tijorat sektori oldida ko'p qirrali vazifa va imkoniyatlar turibti. Ekotizimda ro'y berayotgan faol siyosiy darajadagi o'zgarishlar, shuningdek, raqamli iqtisodiyotni yanada kengroq rivojlantirish sohaning hozirgi past darajadan kelajakda o'sishiga yaxshi belgidir. Mazkur Strategiya, O'zbekiston Respublikasida elektron tijorat ekotizimining har bir asosiy komponenti doirasida o'sish yo'lidagi to'siqlarni bartaraf etish bo'yicha tuzilgan yo'l xaritaning ifoda etadi. Uning amalga oshirilishi ustuvor vazifalardan biri etib belgilanishi kerak, chunki O'zbekistonda elektron tijorat sohasining rivojlanishi "Raqamli O'zbekiston–2030" Strategiyasida keltirilgan kontseptsianing amalga oshishi salmoqli hissa qo'sha oladi (O'zbekistonda elektron tijoratni rivojlantirish strategiyasi).

Elektron tijorat korxonalari uchun biznes muhit rivojlanishiga raqamli iqtisodiyotga siyosiy darajada ortib borayotgan e'tibor turtki bo'layotganligiga qaramasdan, soliq sohasi bilan mavjud muammolar tadbirkorlarga kata muammo bo'lmoqda. Mavjud imtiyozlar, elektron tijorat korxonalari tomonidan elektron tijorat reestridan foydalanish, qo'shilgan qiymat solig'i (QQS) va daromad solig'i bilan bog'liq bo'lgan to'lov yuklari, rivojlanayotgan elektron tijorat sohasiga ta'sirini baholash maqsadida, qaytadan ko'rib chiqilishi zarur. Yana bir muammo shundaki, amaldagi soliq qoidalari savdo maydonchalari uchun tushunarsiz. Savdo maydonchalari soliqni aylanma mablag'lar hisobidan emas, balki komissiyalar hisobidan to'lashi kerak. Bu esa, tadqiqotda soliq qonunchiligida inobatga olinmagan yoki to'g'ri talqin qilinmaganini tahlil qilishga undadi.

Moliyalashtirish masalasi – elektron tijorat sektori, foyda keltirmaydigan startaplar va korxonalar uchun qiyin vazifa. O'zbekistonda moliyalashtirish imkoniyatlari nisbatan cheklangan, chunki venchur kapital ekotizimi endi shakllanmoqda. Tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash davlat jamg'armasi kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash maqsadida tashkil etilgan. Jamg'arma elektron tijorat sohasida faoliyat yurituvchi kichik va o'rta biznes vakillarini qo'llab-quvvatlash salohiyatiga ega.

O'zbekiston Respublikasi Hukumati integratsion jarayonlar rivojlanishi va bozor o'zgarishlariga alohida ahamiyat berayotgan hamda "asosiy ustuvor yo'nalish - bozor islohotlarini chuqurlashtirish va keyingi iqtisodiy liberallashtirish bo'lib qolayotgan" hozirgi zamonaviy sharoitlarda "hududiy va jahon bozorlaridagi talablar va raqobatning keskin shakllari" ortib boradi, ular o'z navbatida, "navbatdagi iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish zaruriyatini obyektiv holda talab etuvchi" ^[5] omillarga aylanadi.

Xalqaro bozorlardagi raqobatli strategiyalar-kompaniyalar xalqaro bozorga chiqishga harakat qilishining quyidagi uchta sababi mavjud:

- 1) yangi bozorlarni egallash;
- 2) raqobatli xarajatlarni pasaytirish;
- 3) xorijiy mamlakatlarning xom-ashyo manbalaridan foydalanish imkoniga ega bo'lish.

Xalqaro strategiyani yaratishda xaridorlar xulqiga va ularning an'analariga, taqsimot kanallariga, raqobat kuchlariga alohida e'tiborni qaratish lozim.

Xalqaro bozorlarni quyidagi to'rt omil tavsiflaydi:

- 1) xarajatlarning har xilligi;
- 2) valyuta kursining o'zgarib turishi;
- 3) xorijiy mamlakatlarning savdo siyosati;
- 4) xalqaro raqobat tabiati ^[6].

O'zbekistonning elektron tijorat strategiyasi hamda xorijiy bozorlarda raqobat qilishning asosiy yo'llaridan biri bu – xorijiy bozorlarga hozirgi zamon talablariga to'laqonli javob beraoladigan raqobatbardosh tovarlarni olib chiqish hamda iste'molchilarga qulaylik yaratish maqsadida yangi innavatsion elektron tijorat turlaridan foydalanish.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

O'zbekistonning elektron tijorat sohasidagi xorijiy bozorlarda muvaffaqiyatli ravishda raqobat qilishning o'nlab yo'llari va strategiyalari analiz qilindi. Ilmiy va empirik usullar, ma'lumotlarni to'plash hamda tahlil qilishda ishlatildi. Xorijiy tijoratda raqobat qilishda tajribaviy metodlar, yangi strategiyalar va texnologiyalar qo'llash tavsiya etildi.

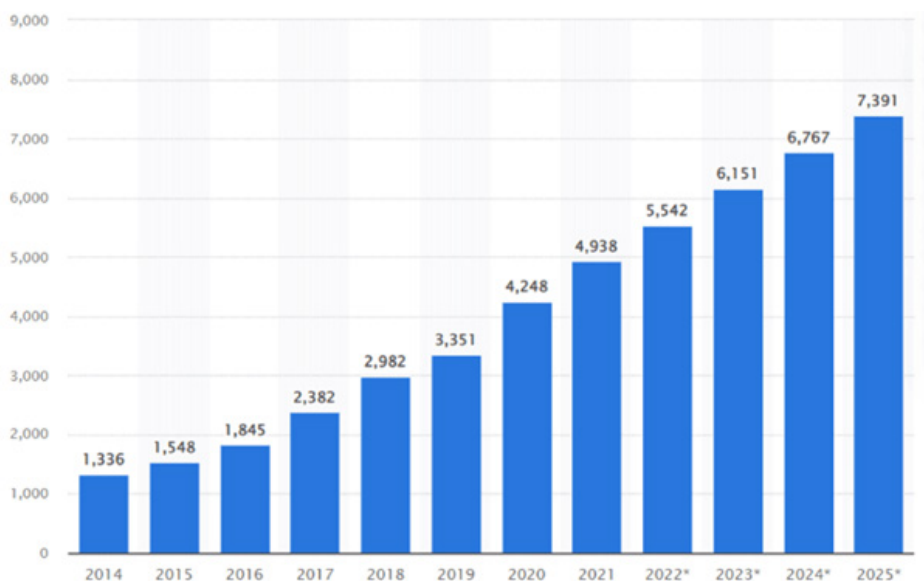
TAHLIL VA NATIJALAR

Hozirgi kunda elektron tijorat jadal ravishta rivojlanib bormoqda. Tovar va xizmatlar xilma-xilligini kundan-kunga oshirib borganligi sababli aholini, korxonalarni, davlat muassasalarini, shuningdek, davlatlarni bir hamjamiyatga birlashtirdi. Axborot kommunikatsiya texnologiyalari yordamida samarali va to'siqlarsiz kelishuvlarga erishish imkonini berdi.

Elektron tijorat mahsulot sotish, xizmat ko'rsatish va yetkazib berish shartnomalarini tuzishda ikkiga bo'linadi: moddiy va nomoddiy. Moddiy xizmatlar (transport chiptalari, mehmonxonalarda xonalar, ovqat byurtma qilish va h.k. buyurtmasi)ning to'g'ridan-to'g'ri tarmoqli bajarilishi, hamkorlar bilan moliyaviy tarmoqli hisobotlar, moddiy xizmatlarni yetkazib berishni AKT orqali bajarish natijasida yuzaga keladi. Nomoddiy elektron tijorat-har bir shaxs yoki korxona uchun o'zaro aloqalarni o'rnatish va mahsulot yoki xizmatlarni sotib olish usullarini internet orqali boshqarishni o'z ichiga olgan elektron tijorat shakli hisoblanadi. Bu tijorat modeli, elektron tijorat tizimining barcha elementlarini o'z ichiga oladi, mahsulotlarni yoki xizmatlarni internet orqali xarid qilish va moliyalashtirishning boshqa shakllarini o'z ichiga oladi. "Elektron tijorat" termini EDI (Elektronik Data Interchange – ma'lumotlarni elektron almashish), elektron pochta, internet, intranet (kompaniya ichida axborot almashish) va ekstranet (tashqi dunyo bilan axborot almashish) kabi texnologiyalarni qamrab oladi.

O'zbekiston xorijiy bozorlarda raqobatbardoshlik darajasini yanada oshirishi uchun, albatta, hozirgi kunda tobora rivojlanib borayotgan elektron tijorat sohalaridan mukammal foydalanishi kerak. Hozirgi kunda dunyo aholisining ko'p qismi vaqtni tejash maqsadida "online savdodan" foydalanishmoqda. Bu esa o'z-o'zidan internetdan foydalanish tajribasi bilan uzviy bog'liqdir. Internet foydalanuvchilarini onlayn-xaridlarni amalga oshirishga jalb qilinganlik darajasi ularning Internetda ishlash tajribasi bilan bog'liq bo'lish to'g'risidagi qonuniyat mavjud. Internetdan foydalanish tajribasi qanchalik ko'p bo'lsa, elektron tijorat xizmatlaridan shunchalik ko'proq foydalanadi.

Dunyodagi eng yirik uchta elektron tijorat bozorlari – AQSh, Xitoy va Yevropani solishtirsak, Xitoy 2023-yilda eng katta bozor bo'lgan va 2027-yilgacha yetakchi bo'lib qoladi. Xitoy bozori 2023-yilda 1,318,7 milliard AQSh dollarini tashkil etdi. Daromadlar yillik o'rtacha o'sish surati 2027 yilgacha 12,2% ga o'sishi kutilmoqda, natijada daromad 2,088,2 milliard AQSh dollarini tashkil etadi. Boshqacha qilib aytganda, Xitoy bozori uchta asosiy mintaqaning eng katta o'sish sur'atlarini ko'rsatishi kutilmoqda. AQSh bozorida 2023-yilda 925,4 milliard AQSh dollari miqdoridagi daromad olindi. Yillik o'rtacha o'sish sur'atining 11,2% ga ko'ra, bozor 2027-yilga kelib Xitoyning daromadidan 1415,8 milliard dollarga yetishi kutilmoqda.

1-rasm: Dunyo bo'ylab chakana elektron tijorat savdolari hajmi (mlrd AQSh dollarida 2014-2025-yillar)¹

1 <https://infocom.uz/dunyo-boylab-elektron-tijorat-statistikasi-va-faktlari/>

Rossiya elektron tijorat misolida “Molotok.ru” foydalanuvchilarining 59 foizi Internetdagi mahsulotlar arzonligi, 58 foyizi qulaylik tufayli Internetda xarid qilishini bildirgan bo'lsa, 42,6 foizi an'anaviy savdoda ehtiyoj uchun zarur bo'lgan mahsulotlarni o'z vaqtida sotib olib bo'lmaydi deb hisoblaydi.

O'zbekistonda internetda mahsulot xarid qiluvchilarning asosiy qismi asosan (76 %) Toshkent shahri, Toshkent viloyati va boshqa viloyat shaharlarida yashaydi. Bundan tashqari, bu munosabat daromad va Internetdan foydalanish tajribasi to'g'risida so'z ketganda ham saqlanib qoladi.

Elektron tijoratni rivojlantirish mahalliy va xorijiy bozorlarda tovarlarni keng miqyosda sotish imkonini beradi. Shuningdek, xorijiy bozorlarda raqobat qilish uchun mamlakatimiz tadbirkorlariga yangi eshiklarni ochadi.

“Klynveld Peat Marwick Goerdeler” (KPMG) xalqaro auditorlik kompaniyasi ekspertlarining ma'lumotlariga ko'ra, so'nggi besh yil ichida O'zbekistonda elektron tijorat bozori besh barobardan ziyod o'sib, Markaziy Osiyodagi eng tez rivojlanayotgan bozor mavqeyini mustahkamladi. Sanoatning faol o'sishi davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash choralari va Internet foydalanuvchilari ulushining ko'payishi, Uzum Market marketpleysining paydo bo'lishi bilan bog'liq.

Uzum kompaniyalar guruhining strategiya va Mergers & Acquisitions direktori Nikolay Seleznev takidlashicha-Bu bizning tajribamizni tasdiqlaydigan global tendensiyaning bir qismidir - bugungi kunda Uzum Market buyurtmalarining qariyb 13% Uzum Nasiya orqali muddatli to'lovga olinadi. Uzum Bank va Click bilan keyinchalik integratsiya tufayli biz o'zbekistonliklarga buyurtmalarni to'lash uchun yanada qulay variantlarni taqdim eta olamiz, bu esa butun mamlakat bo'ylab logistika infratuzilmasini rivojlantirish bilan birga Uzum Marketga o'sish templarini saqlab qolish va bozorda yetakchilik mavqeini mustahkamlash imkonini beradi.

2022-yilda xalqaro ekspertlarning hisob-kitoblariga ko'ra, O'zbekistonda Internet-savdo bozori hajmi qariyb 311 million dollarni tashkil etgan bo'lsa, 2027-yil oxiriga kelib u 1,8-2,2 milliard dollargacha oshadi. Shu vaqtning o'zida, YAIMning o'sishi va odamlarning odatlariga bevosita ta'sir ko'rsatadigan urbanizatsiya tendensiyasi tufayli onlayn buyurtmalar chastotasi ham oshadi.

Elektron tijorat pozitsiyalarini mustahkamlashda va yangi natijalarga erishishda davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash muhim rol o'ynaydi: KPMG hisobotida qayd etilganidek, “Elektron tijorat to'g'risidagi qonun”, “Raqamli O'zbekiston 2030” strategiyasi, “Elektron tijoratni rivojlantirish strategiyasi” ni qabul qilish, IT-parklarning barpo etilishi elektron tijorat sohasida yangi imkoniyatlar kaliti bo'ldi.

1-jadval: Axborot iqtisodiyoti va elektron tijorat sohalarida yaratilgan yalpi qo'shilgan qiymat hajmi (mlrd. so'm)²

Ko'rsatkichlar	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Axborot iqtisodiyoti va elektron tijorat sektori	6 377,8	7 732,1	8 491,9	10 777,0	16 939,5	27 755,0
Axborot kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) sektori	5 849,0	6 876,8	7 323,0	9 095,9	11 567,6	16 131,1
AKT ishlab chiqarish	238,3	301,9	279,4	540,1	503,3	820,3
AKT savdosi	281,6	236,2	293,3	252,3	367,8	580,8
AKT xizmatlari	5 329,1	6 338,7	6 750,3	8 303,5	10 696,4	14 730,0
Kontent sektori va ommaviy axborot vositalari	518,7	750,1	908,9	1 089,7	1 464,6	1 929,9
Elektron tijorat	10,1	105,2	260,0	591,4	3 907,3	9 694,0

2-jadval: Axborot iqtisodiyoti va elektron tijorat sohalarida yaratilgan yalpi qo'shilgan qiymatning YAIMdagi ulushi(YAQQga nisbatan % da)³

Ko'rsatkichlar	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Axborot iqtisodiyoti va elektron tijorat sektori	2,3	2,0	1,7	1,9	2,5	3,3
Axborot kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) sektori	2,1	1,8	1,5	1,6	1,7	1,9
AKT ishlab chiqarish	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
AKT savdosi	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1
AKT xizmatlari	1,9	1,7	1,4	1,5	1,6	1,8
Kontent sektori va ommaviy axborot vositalari	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Elektron tijorat	0,0	0,0	0,1	0,1	0,6	1,2

² Stat.uz ma'lumotlaridan foydalangan holda tayyorlandi

³ Stat.uz ma'lumotlaridan foydalangan holda tayyorlandi

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytish mumkinki, O'zbekistonning elektron tijorat sohasidagi xorijiy bozorlarda muvaffaqiyatli ravishda raqobat qilishning asosiy yo'llarini va strategiyalarini tahlil qilindi. Ilmiy va amaliy usullar orqali xorijiy bozorlar tahlili olib borildi. Xorijiy bozorlarda muvaffaqiyatli ravishda raqobat qilishda, lokal tadbirkorlar uchun elektron tijorat imkoniyatlarini rivojlantirish, xususan, xorijiy savdo platformalaridan foydalanish, yangi bozorlarga kengayish imkoniyatlarini aniqlash maqsadga muvofiq. Elektron tijoratda xizmat ko'rsatish, to'lov tizimi, va loyihalarni rivojlantirishda xorijiy bozorlardagi eng so'nggi o'zgarishlarga e'tibor berish, tadbirkorlarni va innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash talab etilmoqda. Tahlil qilingan ma'lumotlar asosida, xorijiy bozorlarda muvaffaqiyatli ravishda raqobat qilish uchun quyidagi takliflar keltirildi:

- Xorijiy bozorlarda muvaffaqiyatli ravishda raqobat qilish uchun elektron tijorat texnologiyalarini yangilash, xususan tijorat platformalari va dasturlar orqali savdo jarayonini osonlashtirish, tijoratni avtomatlashtirish hamda mijozlarga qulaylik qilishga yo'naltirish kerak;
- Mijozlarni jalb qilish uchun xorijiy bozorlarda xalqaro marketing strategiyalari qo'llanilishi, digital marketing vositalari va ijtimoiy tarmoqlar orqali murojaat qilish;
- Ma'lumotlar tahlili, bozorni tahlil qilish, mijozlarning talablari va qoniqishlarini aniqlash uchun biznes intellektual tizimlarni ishlatish;
- Maxsus strategiyalar orqali internet tijorati bo'yicha sotishning effektivligini oshirish;
- Xorijiy bozorlarda muvaffaqiyatli ravishda raqobat qilish uchun mutaxassis kadrlar tayyorlash uchun o'quv kurslarini tashkil etish hamda xorijiy tajribaga ega bo'lgan mutaxassislarni jalb qilish.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. E-Commerce 2020-2021: Business, Technology and Society, e Book, Global Edition" Kenneth C. Laudon, Cfral Guercio Traver. –2020.
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti D.M. Rasulev, S.K. Vapoyev elektron tijorat. –T.: –2007
3. Дик В.В., Лужецкий М.Г., Родионов А.Э. "Электронная коммерция". –Москва, 2005.
4. O'zbekiston Respublikasining "Elektron tijorat to'g'risida" gi 613-II-sonli Qonuni. –2004.
5. I.A.Karimov. Bizning bosh maqsadimiz – jamiyatni demokratlashtirish va yangilash, mamlakatni modernizatsiya va isloh etishdir. –T.: O'zbekiston, 2005.
6. U.A. Muxammadiyev «Strategik menejment». Darslik. –Toshkent. –2020.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 10

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.